Кошт паштовай пэрасылкі
аплачана агулам.

Цана асобнага нумару 40.000 м. п.

ЗМАГАНЬНЕ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 320000 м.п.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 50.000 мк., сярод тэксту 40.000 м. і на 4 стр. 35.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 13. Вільня, Нядзеля, 2-га сьнежня 1923 г. Год I.

Адзіны фронт.

Паскольку будучына ўнутраных палітычных і соцыяльных адносінаў у Польскай Рэспубліцы прадстаўляе нейкую туманнасьць, пастольку сучаснасьць стаецца ўсё больш і больш выразнай.

Усё больш і больш вырысовываецца падзел польскага грамадзянства на два вялізарныя абозы, якія *розьняцца між сабой ня толькі сваімі сацыяльнымі паглядамі, але ўжо і палітычнымі.*

Яшчэ мо' паўгоду таму назад польская „лявіца" і „правіца" розьніліся між сабой *выключна* паглядамі на *сацыяльныя* пытаньні. *Палітычная праграма* была ў іх *адна*: умацовываць польскую дзяржаўнасьць коштам нацыянальных меншасьцяў і этнаграфічна няпольскія земли, заваяваныя сілай аружжа, чым хутчэй спольшчыць; дзяржацца за спадніцу „пані-маткі" Францыі і на ўслугі апошняе дзяржаць вялізарную армію, гатовую выступіць проці Нямецкага народу па першаму прыказу з Парыжа. Ясна, што пры такім палажэньні у нацыянальных меншасьцяў Польшчы не магло быць супольнага языка з „лявіцай". Цяпер гэта праграмная еднасьць пачынае ўсё больш развальвацца. Прынамся ў справе нацыянальных меншасьцяў польская „лявіца", не зракаючыся яшчэ свайго *„права"* на тое, што захоплена *гвалтам*, усё-ж такі зыходзе з становішча, на якім дагэтуль стаяла разам з эндэкамі: з становішча „пэратраўленьня" няпольскага насяленьня „kresów", дэнацыяналізацыі гэтага насяленьня.

Мы ўжо ня раз адзначалі выступленьні адказных прадстаўнікоў польскіх левых партыяў, хоць п. Чапінські ўсё яшчэ ня можа з гэтым пагадзіцца: нацыяналістычнае шыла ўсё яшчэ вылазе з ягонага „сацыялістычнага мяшка". І мы верым, што жыцьцё прымусе „лявіцу" ад слоў перайсьці да дзела: да доказу на дзеле перамены свайго старога, недастойнага сацыялістаў, становішча. А тады запраўды знойдзецца супольны язык у польскае „лявіцы" і меншасьцяў.

Наскольні гэта ўсё жыцьцёва неабходна і нямінуча, паказваюць два факты: з аднаго боку—новае становішча польскіх камуністаў, якія, прызнаючы права беларусаў і украінцаў на аб'яднаньне іх зямель, падзеленых рыжскім мірам, адначасна з гэтым сталулі на грунце прызнаньня і абароны *незалежнасьці Польшчы*. Гэта апошняе зьяўляецца „залатым мостам", праз які камуністы хочуць дайсьці *да супольнага сацыяльнага фронту* з P. P. S. і „Wyzwoleniem". З другога боку, мы бачым факт выдзяленьня ў *асобную фракцыю* Украінскага Пасольскага Клюбу *украінскіх сацыялістычных паслоў*, а такжа факт падобнага працэсу *крышталізацыі сацыялістычнае групы* ў Беларускім Пасольскім Клюбе.

Усе гэтыя зьявішчы—нязвычайна важныя для справы стварэньня адзінага сацыяльнага фронту—ня толькі *польскага*, але і *міжнацыянальнага ў Польшчы.* Жыцьцё прымусіла ўсе левыя элементы ў Польскай Рэспубліцы да пераацэнкі сваіх часьцю палітычных, часьцю тактычных „цэннасьцяў", і вынікам гэтага можа быць запраўды *адзіны сацыяльны фронт народаў Польшчы*, — так сама, як у сваім часе істнаваў (дый цяпер істнуе) адзіны сацыяльны фронт народаў Расеі.

Працоуныя горадоу і вёсак.

У адным з папярэдніх нумароў нашай газэты, мы гаварылі аб патрэбе цеснага саюзу ня толькі паміж сялянамі розных краёў але аб патрэбе такога-ж саюзу і паміж сялянамі і работнікамі, бо толькі аб'яднанымі сіламі сяляне і работнікі могуць вызваліцца ад уціску абшарнікаў і капіталістаў.

Ворагі працоўнага нароgу ясна бачаць, якая небясьпека пагражае ім ад гэткага саюзу ўсіх працоўных; бо калі гэткі саюз зьдзейсьніцца, калі работнік і селянін рука аб руку пойдуць разам, памагаючы адзін другому, дык прыдзе канец іх панаваньню... І вось дзеля гэтага яны ўсялякімі спосабамі стараюцца пасварыць паміж сабою работнікаў і сялянаў, стараюцца пасеяць ненавісьць паміж тымі і другімі, намаўляюць, што інтарэсы сялян і работнікаў проста супярэчны. Гарадзкім работнікам яны кажуць, што сяляне—гэта спэкулянты, паднімаюць кожны дзень цэны на жыта, бульбу, мяса, масла, яйкі і іншыя прадукты, якія патрэбны на пражыцьцё гарадзкому работніку, і дзеля гэтага селянін ёсьць ворагам гарадзкога насяленьня, які рад умарыць яго з голаду, каб толькі больш атрымаць грошаў. Зусім іншае кажуць тыя-ж паны сялянам: гарадзкія работнікі—кажуць яны—гультаі, ня хочуць працаваць. Заўсёды бастуюць, каб атрымліваць большую плату. А прамыслоўцы і гандляры, павялічваючы плату работнікам, прымушаны павялічваць і цэны на тавары. Вось дзеля чаго істнуе дарагоўля на тавары, якія патрэбны селяніну, каб вясьці сваю гаспадарку і адзець і абуць сваю сямь'ю; значыцца, выходзіць, што гарадзкі работнік ёсьць вораг селяніна і ад яго ўсё няшчасьце вёскі.

Што гэта злосная брахня, патрэбная абшарнікам і капіталістам, каб пасварыць работнікаў і сялян, дужа лёгка давясьці. Запраўды, істнуе страшэнная дарагоўля, ад якой аднолькава церпяць і сяляне і работнікі, але—хто-ж запраўды вінаваты ў гэтым? Кожны ведае, што цана на хлеб у вёсках стаіць цяпер шмат ніжэй, чым перад вайною; таксама добра ведама, што гарадзкі работнік ці працоўны інтэлігент атрымліваюць таксама шмат меней, чым яны атрымлівалі перад вайной,—дык адкуль-жа такая вялізарная дарагоўля на розныя тавары, цэны на якія многа большыя чым перад вайной? чаму так дорага пражыцьцё ў горадзе, калі цэны на хлеб у вёсцы нізкія? Вось тут мы і бачым, што гэтыя цэны ўзьвінчываюцца прамыслоўцамі, фабрыкантамі, абшарнікамі, гандлярамі, спэкулянтамі, якія, вызыскуючы працу селяніна і работніка, нажываюць вялізарныя капіталы.

Вызыск селяніна і работніка буржуазнымі клясамі істнаваў заўсёды, але перад вайной, калі капіталістычная гаспадарка вялася ў нармальных варунках, гэты вызыск меў пэўныя граніцы, якія не пераходзіліся і ён ня так адчуваўся вызыскуемымі. Цяпер-жа, калі капіталістычная гаспадарка шмат пацярпела ад вайны і капіталісты ўжо не задавальняюцца звычайным дахадам, а хочуць яшчэ нажыць капітал на адбудову пацярпеўшых ад вайны сваіх прадпрыемстваў, вызыск гэты павялічыўся ў шмат разоў. Гэтае зьявішча мы бачым ня толькі ў Польшчы, але і ўва ўсіх іншых буржуазных дзяржавах. Толькі ў Польшчы, дзякуючы нездароваму гаспадарскаму фінансаваму палажэньню, варункі складаюцца так, што вызыск капіталістаў і абшарнікаў пераходзіць усялякія граніцы.

Аднэй з галоўных прычын гэтага зьяўляецца спадак маркі. Польская марка траціць на сваёй вартасьці дзеля многіх прычынаў: аднэй з гэтых прычын зьяўляецца тое, што ў скарбе няма золата, якім-бы забясьпечваліся папяровыя грошы; дзеля таго, што заможныя клясы ўхіляюцца ад таго, каб плаціць падаткі, патрэбныя для ўтрыманьня дзяржаўнага апарату, урад прымушаны для сваіх выдаткаў друкаваць папяровыя грошы, а чым больш іх друкуецца, тым больш яны трацяць сваю вартасьць. І вось гэты спадак маркі йдзе як ня трэба лепш на карысьць абшарнікаў і капіталістаў. Селянін прадае прадукт сваей працы на маркі, якія праз кароткі час трацяць палову, а то і больш сваей вартасьці. Фабрыканты і абшарнікі, калі й прадаюць свае тавары на маркі, дык аблічаюць іх заўсёды па курсу якой-небудзь заграпічнай высокай вартасьці валюты, скажам даляраў, стасуючыся да цэнаў на заграпічных рынках; атрыманыя маркі, яны зараз-жа мяняюць на заграпічную валюту і такім спосабам ніколі спадак маркі ня прыносіць ім страты, а наадварот заўсёды дае вялікі даход. Работнікі атрымоўваюць плату таксама ў марках; заработная плата рэгулюецца толькі два разы ў месяц у той час, як цэны на прадукты, хоць купленыя ў вёсцы на маркі, спэкулянты дапасоўваючы да курсу заграпічных валютаў, павялічваюць кожны дзень і фактычна плата работнікаў усё зьмяншаецца; ня гледзячы на ўзрост цэнаў, прамыслоўцы ніколі не згаджаюцца павялічыць плату работнікам на столькі, на сколькі падняліся цэны; і дзеля гэтага работнікі прымушаны баставаць. Часта прамыслоўцы сумысна даводзяць работнікаў да забастоўкі, або самі спыняюць працу на сваіх прадпрыемствах, гэта дзеля таго, каб не выпускаць на рынак шмат тавараў, бо чым менш тавараў на рынку, тым даражэй можна за іх браць.

Апрача таго абшарнікі і прамыслоўцы атрымліваюць ад дзяржаўнага скарбу вялізарныя пазычкі ў марках, якія плацяць толькі праз колькі месяцаў, калі вартасьць маркі панізілася ў шмат разоў. Вось дзеля чаго абшарнікі і капіталісты зусім не зацікаўлены ў тым, каб паправіць скарб, бо яны на гэтым маюць толькі зыск, а вялікую страту маюць толькі працоўныя клясы: сяляне, работнікі і інтэлігенцыя.

Вось дзеля чаго марка яшчэ хутчэй пачала спадаць, калі ўлада перайшла ў рукі хьены і пяста — абшарнікаў, багатых сялян і капіталістаў.

Як бачым супярэчнасьці ў інтарэсах работнікаў і сялян няма ніякай; яны аднолькава вызыскуюцца заможнымі клясамі і дзеля гэтага павінны супольна змагацца, каб пазбавіцца гэтага вызыску.

Кумельган.

Ратуйце беларускую школу!

Дзеці — будучына народу. Абавязку аб узгадаваньні і навуцы для іх ніхто не павінен забывацца. Тая невялікая лічба беларускіх школ, асабліва сярэдніх—гімназіяў, мае права на гарачае падтрыманьне іх з боку беларускага грамадзянства. Дапамога матэрыяльная гэтым гімназіям, як прыватным, якія не атрымліваюць ад Ураду ані аднэй маркі субсідыі на сваё утрыманьне, павінна ісьці ад грамадзянства нашага сыстэматычна. Дарагоўля расьцець, вучыцялі гімназіяў, не дастаючы пражытачнага minimum'а,—бо ня могуць накладаць на бедную дзятву вялікай платы за навуку,—ахвярна, трацячы здароўе, вядуць сваю цяжкую працу. Патрэбна неадкладная дапамога. Праўда, аб гэтым ў першую чаргу павінна дбаць Белар. Цэнтр. Школьная Рада, але і шырокім кругом беларускага грамадзянства ня можна быць нядбалымі. Беларускія гімназіі, якія узгадоўваюць беларускую інтэлігенцыю, маюць найвялікшае права ад усіх нас атрымоўваць сталую дапамогу. Сябры Т-ва Беларускае Школы *павінны акуратнейшым спосабам штомесячна ўносіць сяброўскія складкі*, не адцягаваючы ўплаты, бо калі наогул адклад ня йдзе ў лад, дык ў гэтай справе, увaжаючы на спадак польскай маркі ўвесь час, гэтая наша прыказка мае асабліва важнае значэньне.

Ні адзін сьвядомы беларус ня можа ўхіліцца ад гэтага грамадзкага абавязку, за-

ўсёды пільнага. Дзе-б ні працаваў ён—ці то ў каапэратыве, ці то ў прэсе, ці то ў другіх прыватных інстытуцыях, або на гаспадарцы—заўсёды павінен штомесяца прысылаць ад сябе ахвяру грашмі у Бел. Цантр. Шк. Раду. Асабліва-ж гэта датычыць сяброў Т-ва, якія ня маюць права чакаць вуснага альбо на пісьме напамінаньня з боку скарбніка Рады аб належачых ад іх складках. Кожны павінен дбаць аб гэтым сам і паднуківаць сваіх знаёмых да сваечаснага спаўненьня імі гэтага галоўнага ў сучасны мамэнт грамадзкага абавязку.

N.

Вынік „палітыкі аб'яднаньня“.

Апошнія выбары да Гданскага парлямэнту, даўшыя поўнае паражэньне палякам, яскрава завяршылі ўвесь доўгі ланцуг ганебных „sukcesów“ п. Сэйды, да якіх няўхібна прыводзіла бязтактна-галасьлівая, але дзяцінна-неразумная і бязсільная ваяўнічая палітыка гэтага „міністра“, ці, як ядавіта кажа „Kur. Pol.“ вярней: толькі міністэрскага капялюша на жэрдцы.

Мы ў свой час пісалі аб гэтым „Гданскім Маршу“ ваяўнічага п. Сэйды, які тады закончыўся поўным і скандальным разгромам усяго „наступленьня“ на Вольны Горад...

Тады—перад самым разглядам польска-гданскіх спраў у Радзе Лігі Народаў — п. Сэйда, як ведама сказаў ў Сойме вельмі яскравую мову, у якой бяз усякіх цэрэмоніяў шэльмаваў тую самую Раду Лігі з яе Высокім Камісарам, да якой праз колькі дзён польскі ўрад меў зьвярнуцца, каб яна разсудзіла яго споркі і спрэчкі з Вольным Местам Гданскам...

У выніку гэтай нямудрай ароганцыі *амаль ня ўсе справы* паміж Польшчай і Гданскам былі вырашаны на карысьць *ня Польшчы*, але Гданску і аўтарытэту Высокага Камісара Лігі...

Аўтарытэт-жа Польшчы ў Гданску, які наагул ня мае да апошняй вялікіх сымпатыяў, упаў зусім...

І калі Гданску, які, штучна адарваны ад Нямеччыны, зразумела, цягне да апошняй, прышлося, у выніку нямецкай фінансава-гаспадарчай катастрофы, ратаваць свае фінансы *стварэньнем у сябе новай валюты*, дык тут ясней і мацней усяго сказалася „антыпатыя“ Вольнага Места да заўсёды пагражаючай праглынуць усе яго вольнасьці Польшчы...

Бо, калі зьявілася гэтая палючая патрэба для Гданска зьмяніць валюту, дык, ня гледзячы на тое, што ў сілу арт. 104 п. І і зробленай у развіцьцё яго спэцыяльнай Канвэнцыі, *якая прадугледжывае фінансавае аб'яднаньне* зьвязанага, як порт з Hinterland'am—Польшчай Гданска, дык Сэнат апошняга, падзякаваўшы, *адкінуў* ветліва запрапанаваную праз прыехаўшага тады, асабіста польскага мін. фін. *як супольную валюту польскую марку* і *ўвёў у сябе галяндэрскі гульдэн*...

Сэнат толькі, каб асаладзіць горкую пігулку, абяцаў—*пасьля гульдэна—ўвясьці у будучыне*, калі будзе патрэбна,—дык ўжо абавязкова—польскую марку, калі апошняя... сама ўтрымаецца ў Польшчы... І п. мін. Кухарскі павінен быў таксама ветліва згадзіцца на гэтае аб'яднаньне.

І вось цяпер,—пасьля абодвых—палітычнага і эканамічнага—паражэньняў, а таксама—*пасьля правала Польшчы ў выбарах да Лігі Народаў*, які у значнай меры падгатаваны быў „Гданскім маршам“ п. Сэйды,—на апошніх выбарах быў „падведзены ітог“ *польскім сілам і сымпатыям* у Вольным Месьце, які і завяршыў гэты рад паражэньняў і *умацаваў на колькі гадоў* „польскі status quo“ у Гданску...

„Kur. Polski“ справядліва падчырківае, што, паражэньне гэтае тым больш балючае для Польшчы дзеля таго, што у зьвязку з *адарваўшай фінансава* Гданск ад Польшчы новай „галяндэрскай“ валютай і выбары паказалі, што „адарваліся“ ад Польшчы ня толькі элемэнты працоўна-радыкальныя, левыя, якім дорагі вольнасьці Вольнага Места, але і *ўвесь той капіталістычны* „stand“, *якому іх інтэрэс казаўбы* здаецца наадварот — *эканамічна цягнуць да Польшчы*!..

Калі дрэнная палітыка *палітычна адпіхае* нават гэткія пераважна „дзелавыя“ і спакойныя элемэнты—*нават проці іх*, праўда, штучна створанаму, але-ж зусім выразнаму эканамічнаму *інтэрэсу*, як гэта сьцьвярджае ў Гданску найпававжнейшая польская газэта, дык—ці-ж можна на'т лятуцець аб тым „аб'яднаньні“ ў будучыне паміж Гданскам і Польшчай, якое, быццам, меўся стварыць Вэрсальскі Трактат, і якое ставіць сабе мэтай польская палітыка!?

Не!—Гэта—сьмертны прысуд гэтай „палітыцы!“

С.

Яшчэ аб Мусе.

„Kurjer Polski“ зьмяшчае карэспандэнцыю з Вільні пад загалоўкам: Атаман Муха, як перасьцярога“.

Зьмяшчаем гэткую карэспандэнцыю поўнасьцю, каб азнаёміць чытачоў з паглядамі часткі польскага грамадзянства ня толькі на дзейнасьць атамана Мухі, але і наагул на нашыя крэсовыя „stosuneczki“.

„Што колькі тыдняў навачасны атаман дае аб сабе знаць усё іншым ваколіцам нашага краю, выклікаючы ў адных страх, у другіх непакой зьмешаны з зьдзіўленьнем, а ў іншых, на жаль, ужо толькі адно зьдзіўленьне, якое граніччыць з захопленьнем. Бо як тут ня дзівіцца сьмельчаку, які, будучы сочаным, прасьледаваным, жартуе сабе з паліцыі, кпіць з усіх загадаў улады і ня толькі спакойна выходзіць пасьля кожнага адважнага чыну, але яшчэ робіць новыя штучкі сваім прасьледавацелям? Нядаўна разышлася па Вільні чутка, што Муха мае замер пабываць у нашым горадзе: паслаў візытныя картачкі камэнданту паліцыі, камандзіру крэпасьці, паабедаў у першаклясовым рэстаране і счэз.

Праўда гэта, ці не—трудна сьцьвердзіць. У кожным разе гэткая плётка таксама, як і чутка аб тым, што Муха заплаціў падатак у Навагрудзкай скарбовай ізбе, не гавора на карысьць нашых старажоў бясьпечнасьці.

Ці аднак толькі яны нясуць адказнасьць за гэта? Цяпер ужо ніхто ня мае сумляваньня, што паліцыя мае фатальна труднае заданьне, з прычыны сымпатыі, якою карыстаецца Муха ў шырокіх колах насяленьня. Сялянства—ў першую чаргу беларускае—пачынае лічыць авантурыста за героя, за мьсьціцеля крыўдаў. Атаман на кожным кроку падчырківае, што нападае і грабіць толькі паноў. Некатарыя думаюць, што Муха знаходзіцца на ўтрыманьні прабываючага ў Коўні ўраду Ластоўскага. Магчыма. Але, калі-б нават гэта была і ня праўда, Муха ў сучасны мамэнт становіцца агітатарам беларускай справы, а прынамсі мясцовага сэпаратызму. Гэтае цьверджаньне на першы пагляд можа выдацца дзіўным, аднак-жа яно мае падставы. Перадусім усе тут разумеюць, што калі-б улады складаліся з элемэнтаў мясцовых, а ня прывезеных з заходу, злавіць бандыта было-б шмат лягчэй. Дык вось-жа Муха становіцца жывым прыкладам няпрыгоднасьці „чужое“ службы бясьпечнасьці на тутэйшым грунце. Далей—на ўвагу вельмі заслугоўвае той факт, што на напады Мухі на вайсковых асаднікаў, глядзіць прыхільна ня толькі беларускае сялянства, але і польскае. Бо ўсе „тутэйшыя“ вайсковае асадніцтва лічаць за крыўду для сябе. Колёнізацыя з „Królewstwa“ не падабаецца насяленьню. Заўважым цяпер, што ў сучасны мамэнт вельмі моцна расьце беларуская нацыянальная сьвядомасьць у найшырэйшых масах. Вельмі гэтаму памагае выразны польскі нацыяналізм вялізарнай большасьці насланых тут кацыкаў. Іхныя раздражняючыя загады прабуджаюць у мясцовым сялянстве драмаўшае дагэтуль пачуцьцё племянное асобнасьці. І вось гэтакі Муха, які абвяшчае, што змагаецца з панамі—палякамі, ускарае працэс гэтага прабуджэньня, ажыўляе яго. Цяпер ужо гэткае "Słowo", газэта дужа асьцярожная ў кіданьні якіх-небудзь абвінавачаньняў, цьверцзіць, што Мусе моцна дапамагаюць ксяндзы і вучыцялі—беларусы (!!). Муха такім чынам становіцца нацыянальным героям.

Гэта вельмі сумны факт. Няўжо-ж польская палітыка на крэсах абавязкова павінна пладзіць Гонтаў, Жалязьнякоў і Хмяльніцкіх?.. Праўда, Муха яшчэ ня ёсьць Хмяльніцкім, але сьмела можна яго лічыць за запаведзь прыходу і гэткага „героя“. А на Беларусі можна было ўнікнуць гэтага. Ба! можна яшчэ і цяпер унікнуць гэтага, паскольку будзе зроблена вельмі сьціслая рэвізія дасюляшніх мэтадаў урадаваньня. На жаль, трудна спадзявацца, што гэтую рэвізію ў патрэбным кірунку зробіць сучасны ўрад, які толькі абвастрае даўнейшыя памылкі, узмацоўваючы нацыяналістычны курс“.

Зьмяшчаючы гэтую карэспандэнцыю паляка у польскай газэце можна толькі сьцьвердзіць, што само тутэйшае польскае грамадзянства ўжо пераканалася ў банкроцтве дасюлешняе польскае палітыкі на Беларусі. Але ў перамену гэтай палітыкі, мы таксама ня верым.

Ці споўнілі Вы свой абавязак адносна Цантр. Беларускай Школьнай Рады? Ці заплацілі Вы належачую ад Вас грашовую складку за гэты месяц?

Пісьмы з Латвіі.

Ад рэдакцыі: *Друкуючы гэтую карэспандэнцыю аднаго выдатнага беларускага дзеяча ў Латвіі, Рэдакцыя не бярэ на сябе адказнасьці за аб'ектыўнае асьвятленьне карэспандэнтам дзейнасьці паважаных грамадзян Езавітава і Сахарава і прапануе ім таксама выказаць на шпальтах нашай газэты свой пагляд на гэтую справу для ўсебаковага высьвятленьня тых сумных зьявішчаў у жыцьці беларускай школы ў Латвіі, якія закрануты ў гэтай карэспандэнцыі.*

У маім папярэднім „пісьме з Латвіі“ я зазначыў, што беларускае вучыцельства ў Латвіі дзеліцца на дзьве групы: руссо-беларускае і беларускае і што цяпер „панамі палажэньня“ зьяўляюцца першыя.

Для таго, каб чытачом былі больш зразумелымі ўсе катастрафічныя вынікі сучаснага палажэньня беларускай справы, я ў гэтым пісьме больш дэтальна застанаўлюся на самым працэсе барацьбы паміж гэтымі двума напрамкамі.

Да 1922—23 шк. году ў беларускай працы ў Латвіі побач з чыста нацыянальным яе напрамкам адзначаўся яскрава ў беларускіх дзеячоў нахіл ў бок маскоўска-беларускага палітычнага альянсу. Гэтае паказалі выбары ў Латвійскі Сойм, калі расейцы дзякуючы толькі блёку з гр. К. Езавітавым атрымалі ў Сойме 2 мейсцы і № 13, адзіны расейскі сьпісак, даў 2-х дэпутатаў 1) Бочагова і 2) Корецкаго.

„Русские проводят второго кандидата на большей дроби остатков, вследствие присоединения по условиям блока к списку № 13 всего белорусского остатка“ („Свободная Мысль“ ад 3/XI 22 г. № 19).

Ня гледзячы на тое, што г. Корецкій зьяўляецца ў Латвіі вядомым актыўным ворагам беларускай справы, гэты блёк і гэты дэпутат беларускім дзеячам быў чамусьці патрэбны.

З другога боку, гэтымі самымі беларускімі дзеячамі гр. К. Езавітавым і гр. С. Сахаравым прыцягаецца ў беларускія школы значны лік вучыцельства ня толькі афіцыяльна небеларускага па нацыянальнасьці, але нават з ідэалёгіяй варожай да беларускай нацыянальнай ідэі.

Дзеля гэтага яшчэ год таму назад на вечарынах у беларускіх школах першым нумарам праграмы стаіць „Коль славен“, дзеля гэтага выкладаньне ў 90 проц. школаў вялося на расейскай мове.

Але разам з тым з летку 1922-га году ўжо намячаецца чыста нацыянальны напрамак ў беларускай працы, творыцца ў Дзьвінску каля беларускай Гімназіі і Вучыцельскіх аднагадовых Курсаў запраўдны беларускі цэнтр, каля якога гуртуецца праўда, невялічкая, яшчэ, але шчыра нацыянальная група беларускага вучыцельства і з гэтага часу пачынаецца глухая барацьба паміж гэтымі двама напрамкамі беларускай працы.

Цяпер ужо той самы гр. Езавітаў, якому гістэрычкі-вучыцелькі так нядаўна прапанавалі на сходзе паставіць пры жыцьці памятнік, страціўшы ўжо раней, дзякуючы сваей нетактоўнасьці, ўсялякі аўтарытэт ў латыскіх дзеячоў і ўрадоўцаў і настроіўшы іх варожа ня толькі да сябе, але і да беларускай справы,—траціць ужо памалу сваю папулярнасьць і сярод дзьвінскага вучыцельства.

Затое побач у Люцынскім павеце была вялікая армія руссо-беларускага вучыцельства, сярод якога нацыянальны беларускі вучыцель быў быццам белай варонай.

Армія гэтая мела сваіх важакоў, але ня мела яшчэ павадыра, вядомага беларускага дзеяча і гэтую ролю прыняў на сабе гр. Езавітаў, пераехаўшы ў стан сваей будучай арміі— ў г.Люцын.

Ад тэй пары беларуская справа ў Латвіі часова становіцца на нацыянальны шлях.

У канцы сьнежня 1922 году адбываецца ў г. Дзьвінску вучыцельская нарада, якая прайходзіць пад беларускімі нацыянальнымі лёзунгамі, на якой раздаецца выключна беларуская мова.

Вучыцельства руссо-беларускае, яшчэ не пасьпеўшае зарганізавацца, яшчэ ня пэўнае ў сваей моцы на нараду зусім не зьявілася.

На нарадзе між іншым адзначаецца патрэбнасьць нацыянальнай лініі і нават патрэбнасьць пераходу да выкладаньня ў беларускіх школах на беларускай мове.

„Народныя колы могуць адчуваць толькі праўдзівы нацыяналізм нашага вучыцельства, толькі праўдзівае беларускае слова“ (прамова вучыцеля Міранковіча).

У канцы кастрычніка 23 г. адбываецца сход Рады Беларускага Аддзелу, на якім пасьля невялічкай барацьбы прыймаецца пастанова аб пераходзе да 1 студзеня 1924 г. ува ўсіх беларускіх школах да выкладаньня на беларускай мове, бо, апрача пярэчаньня нацыянальным ідэалам, расейская мова ў беларускіх школах была „Ахілесавай пятой“ для беларускіх ворагаў.

Цяпер ужо латвійскія палітычныя і грамадзкія дзеячы, бачучы перад сабою запраўдны чысты нацыянальны рух і шануючы шчыра нацыянальную ідэю, ня гледзячы на агітацыю з боку палякаў і расейцаў, беларускаму руху дапамаглі.

Пры разглядзе беларускага буджэту ў Латвійскім Сойме абаронцы буджэту — гр. Дэкэнс і інш. у сваіх прамовах увесь час ссылаліся на Дзьвінскі цэнтр, на Дзьвінскую Беларускую Гімназію, як асяродак запраўднай нацыянальнай беларускай культуры.

І здавалася ў той час, што перад вачыма слаўся шырокі, чысты і прасторны шлях, па якому павінны былі пайсьці ўсе беларускія дзеячы, для якіх беларуская справа ёсьць іхняе жыцьцё.

Але здарылася іншае. Не маглі так лёгка пад націскам стыхійнай хвалі здаць свае пазыцыі тыя добра знаёмыя дзеячы, што калісь так рашуча „указательным перстом“ выраашалі найскладнейшыя пытаньні беларускай палітыкі і тыя дзеячы, што заўсёды гатовы перакінуцца туды, дзе ёсьць сіла, і якія беларускай справай толькі *цікавяцца*. І пачалі яны ў гэты час пацíху мабілізаваць сваю армію і падлічыўшы сілы мяркаваць над спосабам, якім магчыма вярнуць свае пазыцыі і павесьці беларускую справу па шляху дасягненьня сваіх ідэалаў.

І выбралі пацíху спосаб, хоць ня вельмі сумленны, затое пэўны.

На тым-жа самым сходзе Рады Белар. Аддзелу 29/IV 1923 г. было вырашана адчыніць улетку г. г. у г. Дзьвінску курсы для вучыцялёў беларускіх школ і даручыць кіраваньне імі групе дзьвінскіх беларускіх дзеячоў. Кіраўнік Белар. Аддзелу гр. Сахараў, зазначыўшы патрэбнасьць цьвёрдай нацыянальнай лініі, прапанаваў, у зьвязку з пераходам да выкладаньня на беларускай мове, сур'ёзна паставіць курсы і галоўную ўвагу зьвярнуць на беларускую мову і прадметы беларусазнаўства. Разам з тым, у мэтах будучай замены вучыцельства, варожага да беларускай ідэі, маладымі нацыянальна-сьвядомымі сіламі, прапанаваў Пэдагагічнай Радзе Курсаў, азнаёміўшыся з нацыянальнымі паглядамі і пэдагагічнымі здольнасьцямі вучыцельства даць аб кожным вучыцелю сваё заключэньне, на падставе якога ім будуць ці выданы, ці ня выданы пасьведчаньні на права выкладаньня ў беларускіх школах у 23/24 шк. годзе.

А для таго, каб падкрэсліць сваю шчырасьць, Кі-

Палітычныя падзеі.

Крызіс у Нямеччыне.

Габінэтны крызіс у Нямеччыне прыняў зацяжны характар. Перапрабаваны розныя палітычныя камбінацыі, высоўваліся кандыдатуры розных палітычных дзеячоў, але новы ўрад дагэтуль не ўтварыўся і невядома ці хутка ўтворыцца. Прычыны гэтага зьявішча ляжаць у тым, што уклад сілаў у дзяржаве зусім не адпавядае укладу партыйных груповак у парлямэнце, і ніякі ўрад, які будзе апірацца на тую ці іншую коаліцыю партыяў у парлямэнце, ня можа лічыць на падтрыманьне ў народзе.

Як мы ўжо ня раз пісалі, нямецкі народ усё больш выразна дзеліцца на два варожыя лагеры: прыгнечаныя працоўныя клясы і вялікая буржуазія і абшарніцтва. Кампраміса паміж гэтымі лагерамі быць ня можа, можа быць толькі бязьлітасная барацьба, якая кончыцца аканчальнай перамогай тэй ці іншай, а тым часам ідзе падрыхтоўка да гэтай рашучай барацьбы. Правыя рэакцыйныя элемэнты, маючы спагад і падтрыманьне меўшай дасюль уладу лібэральнай буржуазіі імкнуцца ўмацаваць сваё палажэньне і абязьсіліць праціўнікаў. Дзеля гэтага вымушаюцца ад ураду жорсткія рэпрэсіі проціў пралетарскіх арганізацыяў і адначасна робяцца захады, карыстаючы з габінэтнага крызысу, захапіць уладу легальным шляхам. Дзеля гэтага крайняя правая партыя згаджаецца прыняць місію тварэньня новага ўраду але для гэтага ставіць варункам роспуск парлямэнту, у якім яны ня маюць большасьці і дзе ім прышлося-б ісьці на кампраміс з нявыразнай лібэральнай буржуазіяй і сацыял-угодай. Дамагаюцца таксама адстаўкі прэзыдэнта Эбэрта.

Чым-бы ня скончыліся цяперашнія таргі за ўладу, ясна адно, што ня ў гэтым цэнтр цяжару палажэньня. Барацьба адбудзецца не на парлямэнцкім грунце, з якім ужо і цяпер ніхто паважна ня лічыцца, і калі барацьба яшчэ не распачалася, дык толькі дзеля таго, што абедзьве стараны бадай маюць роўныя сілы і з уласьцівай нямецкаму народу асьцярожнасьцю, баяцца рызыкаваць няпэўнымі яшчэ вынікамі барацьбы.

ПОЛЬШЧА.

Палітычнае палажэньне ў Польшчы таксама няпэўнае. Усё больш і больш адчуваецца нездавольства шырокіх масаў ўрадаваньнем „польскай большасьці“. Нават у самай гэтай урадовай большасьці істнуе разлад і можна спадзявацца, што ў хуткім часе яна разваліцца. Усялякія спробы абнаўленьня ўраду не даюць дадатніх вынікаў: міністар за міністрам выходзяць у адстаўку, па іх месца назначаюцца новыя, але справа ад гэтага ні на капельку не паляпшаецца, наадварот: марка падае з галаваломнай хуткасьцю, дарагоўля расьце яшчэ хутчэй. Дзяржаўныя друкарні не пасьпяваюць друкаваць патрэбныя лічбы папяровых ужо зусім абясцэненых марак і на грашовых рынках усё часьцей адчуваецца нястача гатоўкі.

У самым Сойме ўжо няма моцнае большасьці. У шмат якіх важнейшых пытаньнях клюбы большасьці галасуюць па рознаму і некаторыя ўрадовыя прапазыцыі правалілся-б, каб не знайшлі патрыманьня сярод лявіцы, якая вядзе таксама безпраграмную палітыку і ня мае сьмеласьці зваліць урад, бо чуе, што сама ня здольна ўтварыць які-небудзь працаздольны ўрад, тым больш што нацыяналізм польскай лявіцы перашкаджае ёй дагаварыцца з клюбамі нацыянальных меншасьцяў.

А тым часам рэпрэсіі проціў апазыцыі ўсё павялічваюцца. Левыя газэты што дзень прыносяць усё новыя весткі аб канфіскаце газэтаў, арыштаў сярод работнікаў і работніцкіх дзеячоў, закрыцьці работніцкіх арганізацыяў і г. д. Урадовыя газэты, каб апраўдаць гэтыя рэпрэсіі, падаюць сэнсацыйныя весткі аб выкрыцьці тайных арганізацыяў, маючых на мэце зваленьне сучаснага ўстрою, розных шпіёнскіх арганізацыяў, якія чуць не ахапілілі густою сеткай усю Польшчу. Чытаючы гэтыя весткі здаецца, што запраўды Польшча падмінавана з усіх бакоў і гатоў хутка наступіць узрыў. Усё гэта правая прэса робіцца дзеля таго, каб зрабіўшы адпаведны настрой у масах, зрабіць фашыстаўскае выступленьне, калі ўжо парлямэнтарным шляхам ня можна будзе яе ўтрымаць у сваіх руках. З фашыстаўскімі арганізацыямі ўжо ніхто ня крыецца і яны яўна выступаюць з сваімі адозвамі.

АМЭРЫКА.

Газэты паведамляюць, што ў Злучаных Штатах узмацоўваецца камуністычны рух. У шмат якіх гарадох арыштавана многа асобаў, якія падазраюцца ў камуністычнай агітацыі.

АНГЛІЯ.

У Англіі йдзе гарачкавая перадвыбарная агітацыя. Змагаюцца галоўным чынам тры партыі: кансэрватары, лібэралы і работніцкая партыя.

АУСТРЫЯ.

У Аўстрыі работнікі рыхтуюцца распачаць генаральную забастоўку з прычыны цяжкога эканамічнага палажэньня, якое вытварылася аддачай для папраўленьня фінансаў усіх важнейшых прадпрыемстваў на одкуп заграінчнага капіталу.

С. С. Р. Р.

„Экономическая Жизнь“ паведамляе, што Радавыя Рэспублікі дастаўляюць хлеб усім перадваенным спажыўцам расейскага хлеба: Нямеччыне, Францыі, Галяндыі, Фінляндыі, Турцыі, Скандынавіі, Італіі і Грэцыі. З ліку набыўцаў выбылі толькі Румынія і Гішпанія.

Усеармянскі зьезд партыі „Дашнанцутюн“ у Эрывані абвесьціў партыю ліквідаванай. Зьезд заклікае быўшых сябраў партыі да супрацоўніцтва з камуністамі.

З газэт.

Крызіс зямельнае рэформы.

Пад той час, як зьезд абшарнікаў у Вільні дамагаецца „ушанаваньня іх права ўласнасьці“ і замест зямельнае рэформы суліць свабодную прадажу сялянам зямлі, — больш *разумныя* кракаўскія консэрватысты маюць адвагу глянуць праўдзе ў вочы і прадставіць запраўднае палажэньне селяніна—ня толькі нашага загнанага беларуса, але і „паўнапраўнага“, „гаспадара дзяржавы“, польскага селяніна. Нязвычайна цікавую стацьцю на гэту тэму знаходзім у кракаўскай консэрватыўнай газэце „Czas“. Ня гледзячы на тое, што польскія сяляне плоцяць зусім мала падаткаў—прыблізна „па два яйкі з морга“ (каля дзесяціны),—ім цяпер і гэта зрабілася цяжка, бо яны наагул вельмі зьбяднелі:

> „і тых дробных падаткаў, якія павінны плаціць, цяпер ужо аж залішне часта выплачываць ня ў сілах“.
>
> „Ды яшчэ горш таго: мужык ня мае за што купіць сабе солі, газы, зялеза, ботаў, бялізны, вопраткі. Найбагацейшы ня ў сілах купіць хоць-бы адзін плуг“.

Вынікам такога абядненьня сялян, піша „Czas“, зьяўляецца немагчымасьць правядзеньня зямельнае рэформы, абапертае па *выкупе* зямлі:

> „Мужык у Польшчы раптоўна згалеў і ня мае за што купляць зямлю“.

Другім вынікам з гэтага, хаця ні „Czas“, ні тым больш абшарнікі ня зробяць, зьяўляецца пытаньне: калі на дарозе *прадажы* сялянам зямлі зямельная рэформа невыпаўніма, дык ці ня трэба зьвярнуцца да тае разьвязкі справы, якое дамагаюцца беларускія паслы; надзяленьня сялян зямлёй *бяз выкупу*?

Дае-ж польскі ўрад *дарма* зямлю вайсковым асаднікам, ды йшчэ ў дадатку міліярды марак ім сыпле шчодрай рукой. Чамуж гэтага прынцыпу не пашырыць на ўсё сялянства?!

Агляд жыдоўскай прэсы.

(Эндэцкія ўрады і эксцэсы.—„Што трэба голасна сказаць!“—Новы шыльд для старай фірмы.—„Віленская рэспубліка“.)

Пасол Грюнбаум у „Najer Hajncie“ прыводзіць факт падчырківаньня праз эндэцкага пасла Верцяка на паседжаньні адміністрацыйнай камісіі, што ад часу, калі нарадова-дэмакратычны лагер трымае ўладу ў сваіх руках, ня было ніякіх антыжыдоўскіх эксцэсаў.

Прамову пасла Верцяка па думцы лідэра „Жыдоўскага Кола“ дапаўняе інтэрв'ю рэдактара эндэцкага лейб-органа Васілеўскага з супрацоўнікам „Express'а“. У гэтым інтэрв'ю пан Васілеўскі цьвердзіць, што цяпер, калі ў часе „нарадовых“ урадаў спыніліся антыжыдоўскія „һесе“, жыды пакінуць барацьбу з Польшчай. (sic!)

Вось-жа, даючы эндэцкім павадыром належную адправу, п. Грюнбаум кажа:

> „Нават і цяпер жыды не пакінуць змагацца за правы і справядлівасьць у Польшчы і ня будуць задавальняцца тым, што ўжо 6 месяцаў бадай што ня было эксцэсаў. Запраўды, жыды—гэта дзіўны народ! Ня хочуць задаволіцца тым, што ўжо цяпер ня церпяць з прычыны эксцэсаў, а жадаюць быць нароўні грамадзянамі і быць трактаванымі, як народ, які мае права на вольнае жыцьцё і свабоднае разьвіцьцё!“

„Nasz Przegląd“ зьмяшчае цікавы артыкул, напісаны тым-жа паслом п. заг. „Што трэба галасна сказаць!“

З прычыны актуальнасьці парушанага пытаньня і сьмелага падходу да такое дразьнячае справы, прыводзім найбольш характэрныя кавалкі:

> „Круцімся ўсё ў тым самым зачараваным коле, у якім апынуліся ў першым дню Сойму. Лявіца, асабліва сацыялістычная, мае да выбару альбо саюз з сацыяльнаю і культуральнаю рэакцыяй, якую прадстаўляюць хадэкі, альбо адважыцца на сьмелае выступленьне ў справе нацыянальных меншасьцяў, на дапушчэньне іх да ўрадовай большасьці і, што з гэтага вынікае, на заспакаеньне найболей пякучых іхных патрэбаў. Урад Сікорскага, дасюляшнія рэконструкцыі габінэту Вітаса былі спробамі абмінуць гэтыя пытаньні, абыйсьці іх, адсрочыць. Але з усяго гэтага нічога ня вышла. Грязьнем усё больш, усё глыбей. Ніякая праблема ні фінансавая, ні палітычная дагэтуль не разьвязаны.
>
> Сучасная большасьць ідзе, можа нават несьвядома, па сьлядох тых расейскіх партыяў, якія пасьля рэвалюцыі 1905 году, перад пагрозай рэвалюцыі прабавалі задушыць народ, адбіраючы ад яго здабытыя правы і абкружваючы яго, быццам калючым дротам, вынятковымі законамі. У гэткай палітыцы правіца бачыць адзіны ратунак. Але на гэткую палітыку сяляне ня могуць згадзіцца, асабліва ў мамэнт, калі прымушаны стаць з вока на вока перад выбаршчыкамі. Саюз з правіцай ня даў ім спадзяваных карысьцяў, а нават не ўмацаваў супакою ў краі, непакой скарэй узмогся за час урадаваньня цэнтра-правага блёку, забурэньні растуць, а рэпрэсіі выклікаюць пратэсты і спраціў.
>
> Што адкажа Вітас на пытаньне, што дало сялянам ягонае паўгадовае ўрадаваньне? Нічога, бо тое, што дасюль адказваў, быў толькі заклік да цярплівасьці. А што цярплівасьць ужо вычарпалася ў яго ўласным лагеры, здаецца не падлягае сумляваньню“.

Канец артыкулу пасла Грюнбаума сьведчыць, што дэмакратычны трыбун „Кола“ ня здрадзіў сваім дасюлешнім прынцыпам:

> „У працэсе барацьбы проціў ураду рэакцыі і ўціску адбываецца пэўная консолідацыя польскіх левых партыяў з клюбамі нацыянальных меншасьцяў. Бадай ува ўсіх справах, а ў справах палітычных бяз вынятку, галасуюць разам. Вытвараецца пэўнае пачуцьцё супольнасьці інтарэсаў, якое ўзмацуецца з часам і давядзе — ня будзем траціць надзеі—да таго парлямэнтарнага саюзу, які лічым збаўленьнем для Польшчы і да якога не перастаем імкнуцца. Калі назаўтра пасьля супольнага зваленьня сучаснага ўраду прымушаны будзем зноў павярнуцца фронтам проціў новага ўраду і ўчарашніх таварышоў па аружжу, дык гэта толькі зашкодзіць справе і ніхто ня выйграе, апрача тэй самай эндэцыі, якая хоць пазбаўленая ўлады, ня спыніць сваіх згубных уплываў на Польшчу. Вось якраз гэтага мы павінны пазбыцца і дзеля гэтага кажам аб гэтым моцна ў сучасны мамэнт, калі крызіс вісіць, так сказаць, у паветры, наражаючыся на абвінавачваньне, што граю на руку правіцы“.

„Unzer Folkscejtung“, абгаварываючы рэконструкцыю габінэту, цьвердзіць, што ў сучасны мамэнт можа быць мова толькі аб урадзе спэцыялістаў, бо цэнтра-леву не хапае двух рэчаў: праграмы і большасьці. Аб коаліцыйным-жа ўрадзе мовы ня можа быць, бо P.P.S. і Хьена не здолеюць утварыць суполь-

---

раўнік Белар. Аддзелу, у мэтах быццам атрымаць фармальна-юрыдычныя падставы для нявыдачы гэтых пасьведчаньняў, рассылае паперы, у якіх зазначае, што вучыцялі як не зьявіўшыяся зусім на курсы, дык і прапусьціўшыя $^{1}/_{2}$ лекцыяў не атрымаюць пасьведчаньняў. У Пэдагагічную Раду Курсаў ён прысылае форму ведамасьці, якую Курсы павінны былі падаць у Бел. Аддзел і ў якой была замешчана графа: „Заключэньне Пэдагагічнай Рады Курсаў аб пасьпешнасьці праслуханьня курсаў кожным слухачом“ (№ 2046).

Карацей кажучы, з вонкавага боку выглядала быццам кіруючы ворган у асобе гр. Сахарава таксама стаў на шлях чыстай нацыяналізацыі беларускай справы і таму Пэдагагічная Рада Курсаў у асобах Пігулеўскага, Краскоўскага, Мядзіолка, Якубецкага і Корці вырашылі прыняць на сябе ўвесь одіоз і ў мэтах дапамогі гр. Сахараву ў зьдзейсьненьні яго заданьняў вырашыла зрабіць зачоты, каб такім чынам даць у рукі Кіраўніка Бел. Аддзелу юрыдычны дакумэнт, на падставе якога ён мог-бы пры нявыдачы пасьведчаньняў нават усю віну зваліць на Пэдагагічную Раду Курсаў.

Але, як паказалі далейшыя падзеі, уся гэтая шчырасьць гр. Сахарава была адным з прыёмаў востравумна задуманага агульнага пляну, была толькі стратэгічным, ня кажучы іначай, прыёмам.

У той час, калі нацыянальная група з верай у справу пакладала ўсе сілы для працы на курсах, другая, руссо-беларуская група ўзмацоўвала свае сілы паціху рыхтуючыся да бою, які ёю быў намечаны. Гр. Езавітаў, які апрача падгатоўкі вучыцельства да бою, быў заняты, праўда, і арганізацыяй Люцынскай Гімназіі, не зьявіўся чытаць лекцыі на Курсы, ня гледзячы на тое, што ён быў запрошаны Пэдагагічнай Радай і яму было дадзена права самому выбраць для чытаньня лекцыяў вольны час. Разам з ім не зьявіліся на курсы і 17 чалавек вучыцялёў, тая гвардзія, на якую пакладалася ўся надзея ў будучым бою. Нават ігнаруючы гэтакія суровыя загады Кіраўніка Аддзелу аб прыездзе на Курсы, аб чым я гаварыў раней, яны добра сьвядомыя ў сваёй бязкарнасьці засталісь адпачываць, шануючы свае сілы для бою.

І бой адбыўся, адбыўся зусім неспадзявана для другой стараны.

Гуль.

(Далей будзе).

най гаспадарчай праграмы, ня кажучы ўжо аб палітычнай.

Запарлямэнтарны ўрад газэта характарызуе гэткімі словамі:

„Фаховы габінэт, які прымушаны будзе апірацца на Вітасе і хадэках, азначае новы габінэт Вітаса, з тэй толькі агаворкай, што адказнасьць за яго прымушана будзе нясьці лявіца, заместа таго, што дасюль нясе яе правіца“...

На гэтую-ж тэму піша і „Unzer Gedank“. Артыкул канчаецца:

„Знаючы P.P.S.-аў баімося, што яны зробяцца прысяжнымі адвакатамі цэнтра-левага ўраду, незалежна ад тэй палітыкі, якую ён будзе вясьці, каб толькі захаваць яго істнаваньне і не дапусьціць да ўлады Хьены. А тады паўторацца ўрады Сікорскага. Замажуць масам вочы, а палітычны воз і далей будзе граэнуць у балоце“.

Тая-ж газэта прыводзячы сумныя „кур‘ёзы“ з арыштамі ў Вільні, піша:

„Напужаць і зламаць работніцкія арганізацыі ў Вільні ня ўдасца. Цяпер, як і заўсёды, падцьвердзіцца тое, што тыя, хто ўжывае гэткія спосабы, робяць найлепшую агітацыю проціў рэжыму, які думаюць бараніць“.

М. Г.

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

ХРОНІКА.

Паседжаньне Цантр. Школьнай Рады. У нядзелю, 2-га сьнежня адбудзецца паседжаньне Бел. Цантр. Школьнай Рады ў памешканьні Рады (Віленская 12, п. 6).

Адстаўка дырэктара Віленскай Беларускай Гімназіі. Дырэктар Віленскай Беларускай Гімназіі грам. А. Трэпка падаўся ў адстаўку. Кураторыюм адстаўку прыняў.

Кандыдатам на дырэктара Віленскай Белар. Гімназіі Белар. Цантр. Школьная Рада прадставіла гр. Р. Астроўскага; гр. Астроўскі зацьверджаны Куратарам на пасаду Дырэктара.

Вайна з беларускасьцю ў Віленскай Праваслаўнай Духоўнай Сэмінарыі. У Віленскай Праваслаўнай Духоўнай Сэмінарыі істнаваў культурна-прасьветны беларускі вучнёўскі гурток, які меў сваю беларускую бібліятэку. У суботу 1-га гэтага сьнежня пан інспэктар Сэмінарыі сьвяшч. Дзічкоўскі з вялікім абурэньнем заявіў вучням сэмінарыі, каб зараз-жа зьліквідавалі гурток і бібліятэку, а таксама забараніў чытаць беларускія газэты, пагражаючы вучням рэпрэсіямі. Вучні-сябры гуртка—не звальняюцца ад платы за навуку. Зусім зразумела, іншага і ня можна спадзявацца ад „królewskiego szczepu piastowego“.

Весткі з вёскі.

Радашкаўская гміна, Вялейскага пав.

У кастрычніку г. г. усе ізвошчыкі ст. Аляхновіч былі закліканы ў староства, дзе ім загадалі трымаць экзамін па польскай мове. Разумеецца, што такі раптоўны і неспадзяваны экзамін вытрымала толькі 5, а больш 8 правалілі. Зорух страшэнна крыўдзіцца, што ён далёка лепей ведае польскую мову за Юдэля, якому ў часе нападу бандытаў прышлося растлумачыць пасвоему што значыць „ręce do góry“ і інш., а цяпер апошні вытрымаў, а ён—не. Так сама дадае, што мае лепшага каня і 25 гадоў практыкі.

Чубель.

Тэлеханы, Косаўскага павету.

Пасьля нападу на м. Тэлеханы камэндант паліцыі пастарунку Тэлеханы прыехаў у вёску Соміна, Косаўскага павету, дзе зайшоў да грам. Александры Абрамчук пяцідзесяцігадовай кабеты і пачаў вымагаць, каб яна сказала дзе хавае вайсковае убраньне. Пачуўшы адказ, што ніякага вайсковага убраньня ў яе няма, камэндант прыказаў ёй на другі дзень прыйсьці на пастарунак паліцыі. Калі яна зьявілася, то яе пачалі біць, ня ўважаючы на тое, што яна была ў стане. Білі да таго, што кабета павалілася на падлогу, страціўшы прытомнасьць; тады пачалі яе біць і штурхаць нагамі. Потым яе няпрытомную вынясьлі на двор, прывялі ў сябе і завезьлі да дому. На трэці дзень без пары яна скінула няжывое дзіця, на што маё пасьведчаньне ад доктара. Просім нашых паслоў, асабліва соймавую камісію, заглянуць да нас і парушыць гэтую справу.

Тэлеханец.

Допісы.

Беларусы у Амэрыцы.

(Ад уласнага карэспандэнта).

На сірот ў Заходняй Беларусі.

Беларускае Народнае Таварыства ў Чыкага ладзіць 2-га сьнежня г. г. у залі, вядомай пад назвай Walsh‘s Hall, даўно праектаваны канцэрт-баль на карысьць сірочых прытулкаў Заходняй Беларусі. Галоўную працу па арганізацыі гэтага прадпрыемства ўзялі на сябе сябры Б. Н. Т.—П. Міхайлоўскі, Я. Курдзёнак і Я. Зірка. Аб праграме канцэрту весткі будуць даны асобна.

Папярэджаньне.

Выканаўчы Камітэт Беларускага Народнага Таварыства ў Чыкага, як галоўны (да скліканьня Беларускага Зьезду ў Злучаных Дзяржавах Амэрыкі) асяродак беларускай эміграцыі ў Новым Сьвеце, папераджае ўсіх тых, хто дамагаецца палегчаньня прыезду ў Амэрыку праз Б. Н. Т-ва, што ўсялякія палегчаньні, ці дамогі прыезду ў Амэрыку беларусаў Заходняе Беларусі (пераважна для культурнай працы) Б. Н. Т-ва можа рабіць толькі пасьля таго, як атрымае адпаведны пагляд аб патрэбе падарожы пэўнае асобы—ад Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні.

Усячына.

Панская ласка.

У часе заняцьця Пінску палякамі ў 1919 годзе было растрэляна там 35 жыдоў. Летась у Сойме жыдоўскі клюб паслоў злажыў інтэрпэляцыю ў справе сплаты адшкадаваньняў сем‘ям растрэляных. Апошнімі часамі мы даведаліся, што выплачана адшкадаваньняў пастрадаўшым сем‘ям, якія пазбавіліся сваіх карміцьцаў, разам 35 тысяч марак польскіх, гэта значыць па 1000 мар. за кожнага растрэлянага, што раўняецца па цяперашніх цэнах... 1 сярнічцы.

Сельска-гаспадарскія парады.

Аб даглядзе за сьвіньнямі і іх адкорме.

У нас на сьвіньню зазвычай глядзяць як на самую нячыстую жывёлу. Трэба сказаць, што гэткі пагляд на сьвіньню зусім памылковы. Калі праўда тое, што сьвіньня любіць качацца ў гразі, дык усё-ж такі трэба ведаць, што робіць яна гэта не ад таго, што ёй падабаецца балота. Лезець сьвіньня ў гразь толькі тады, калі ёй душна, або ад вошаў, якія часта не даюць ёй спакою. Калі сьвіньні ня душна і калі яе ня трывожаць вошы, дык яна лепей ляжа на сухім. А што сьвіньня любіць чыстату, дык на гэтае ёсьць той доказ, што сьвіньня ніколі ня робіць там, дзе сьпіць, а заўсёды на сваю патрэбу адыходзіцца куды-небудзь на бок. Не зважаючы на гэта, пасярод усей гаспадарскай скаціны сьвіньня карыстаецца найменшай павагай і даглядам, і як быццам толькі за тое, што яна сьвіньня. І вынікам гэтага ёсьць тое, што галоўная прычына частай хваробы нашых сьвіней і іх цяжкі і дарагі адкорм на сала або мяса,—ёсьць наш нядбалы дагляд за сьвіньнямі.

Надворных і племных сьвіней трэба дзяржаць у чыстых, сухіх і прасторных сьвінарніках. Дзеля таго, што сьвіньні найбольш кормяцца жыдкім, яны вымагаюць сабе болей подсцілкі, чым конь або карова. Добра мець заўсёды сьвінарнік з двух палавін. Адну палавіну, дзе-б сьвіньні елі, а другую—дзе спалі-б. Сьвінарнік павінен быць цёплы зімой і ня душны летам.

Карыта ніколі ня трэба ставіць проста на гной дзеля таго, што сьвіньні будуць лезьці ў яго з нагамі і брудзіць корм. Карыта трэба стаўляць вышэй, каб толькі сьвіньня магла есьці. Найлепей карыта прыстроіць трэба так, каб яго можна было адварачаваць, як пад‘ядуць сьвіньні. Пасьля таго, як пад‘ядуць сьвіньні, карыта трэба спаласкаваць, каб не нарастала гразь, а зімой каб не замярзаў нязьедзены корм.

Чыстата скуры надта важная рэч для здароўя сьвіньні. Дзеля гэтага летам трэба купаць сьвіней у чыстай вадзе, а зімой чысьціць шчоткай і грэблам.

Разумны і ўмелы дагляд за сьвіней у часе адкорму маець ня меншую вартасьць, чым сам корм. Найлепшы век сьвіньні для адкорму на сала — год, паўтара. Да году сьвіньня йшчэ расьцець, а дзеля гэтага, пры добрым кармленьні ў сьвіньні будзе расьці цела, мяса, а ня сала. На адкорм лепей ставіць парсюкоў, чым матак, або кнуроў. Адкарміць добра сьвіньню-матку, ніколі не ўдаецца дзеля таго, што кожны месяц яна будзе патрабаваць кнура і ня будзець есьці. Каб добра выкарміць на сала сьвіньню, яе трэба выкласьці (выразаць залатнікі, каб яна не магла парасіцца). Але лягчэньне сьвінак пакуль што ў нас ня ўжываецца, хоць гэта зусім ня так мудрая рэч.

У нас зазвычай так робяць: зімой надворных і племних сьвіней запіраюць у болей цёплы хлявец, а кормным часта адгараджаваюць катух проста на дварэ. Робяць гэта дзеля таго, што нібы-то на марозе сьвіньня лепей есьць, а па другім, што кормная сьвіньня не баіцца марозу, затое што ў яе многа сала. Але гэтага не павінен рабіць ні адзін разумны гаспадар. Праўда, на дварэ кормная сьвіньня ня зьмерзьнець і будзе нават больш есьці, але трэба ведаць, што корм увесь пойдзе не на сала, а на саграваньне цела сьвіньні. Каб выкарміць сьвіньню на марозе, трэба карміць яе ў два разы даўжэй і сьвіньня зьесьць столькі корму, што ня варта будзе яе саланіна.

Для скарэйшага і лепшага адкорму сьвіньні апрача добрага корму патрэбны йшчэ вось якія варункі:

1) Каб жывёла мела поўны спакой, каб ніхто яе нічым ня трывожыў.

2) Кормная сьвіньня павінна стаяць асобна.

3) Хлеў, або загародка, ў якім стаіць кормная сьвіньня, павінен быць цесны, каб толькі сьвіньня магла у ім павярнуцца.

4) Не павінна быць у хляўцы відна і каб сьвет ад вакна адразу ня кідаўся на сьвіньню. Так сама не павінна быць у хляўцы і зусім цёмна.

5) Паветра павінна быць чыстае. У сталяваньні трэба зрабіць з досак комін, праз які-бы зьменівалася цяжкое паветра.

6) Не павінны быць у хляве дзіркі і шчэлкі, праз якія-б прахадзіў вецер і сьнег.

7) У хляўцы павінна быць заўсёды падаслана чыстай саломай і вычышчана карыта.

8) Хлеў не павінен быць сьцюдзёны і душны.

Пры добрых варунках сьвіньня адкармліваецца праз тыдняў 8—12, уважаючы па тым, у якім целе яна была да гэтага.

Спачатку кармленьня сьвіньня есьць многа. Пачынаць адкармліваць трэба з больш таннага корму і найбольш з бульбы, а калі ёсьць то і буракоў, морквы ці грыжаны. Бульбу трэба даваць варанную, тоўчаную. Калі ў сьвіньні, як кажуць, знойдзецца цела, трэба карміць яе ўжо лепш збожжам: ячменем, аўсом, гарохам, або цестам з мукі. Адкарміць сьвіньню можна добра жалудамі, там дзе іх можна назьбіраць. Каб сьвіньні лепей елі жалуды, іх трэба вымачыць сьпярша ў чыстай пераменнай вадзе.

Пад канец адкорму, сьвіньня есьць надта неахвотна. Каб сьвіньня лепей ела, радзяць даваць ёй цяпер кожны дзень па прыгоршчы мачонага аўса з сольлю.

У нас ня рэдка можна пачуць ад гаспадара скаргу на сьвіньню, што яна няешчая. Праўда ёсьць сьвіньні, што ядуць лепей і наадварот. Але часьцей за ўсё няешчай сьвіньня робіцца ад таго, што нездарова. Часта, зарэзаўшы кормную сьвіньню, ў нас на вёсцы можна знайсьці ў яе на вантробах скулы (вадзяныя пузы). Гэта хвароба ў нас спатыкаецца дужа часта і галоўная прычына яе—балота ў сьвінарніку і нячыстае карыта. Вось на гэта мусіць зьвярнуць увагу кожны селянін, каб есьці кашу з салам.

Я. П.

Юрыдычныя парады.

Падпішчыку з Дунілавіцкага павету. Пытаньне: ці мае права бацька завяшчаць ці прадаць надзельную зямлю аднаму сыну ў той час, калі ад другога памёршага сына засталіся дзеці сіраты?

Адказ: Бацька-селянін, які ўладае надзельнаю зямлёю ад 1906 г., мае права завяшчаць любому члену сваей сям‘і пазбаўляючы іншых, хаця-б таксама блізкіх сваякоў.

Сялянская зямля можа быць прадана нават асобам пастароннім, поскольку гэтая зямля прызнана як фактычная ўласнасьць яе гаспадара. (Патрэбна для гэтага ўхвала грамады, абвяшчэньне ў гміне і зацьверджаньне гэтай ухвалы міравым Судзьдзёю).

Ахвяры на прэсовы фонд.

Ад грам. Г.—2.000 латв. руб., ад гр. М. К-ча—15 даляраў, ад грам. Дубовіка — 5.000.000 м. п., ад грамадзян в. М-чы, Дунілаўскага пав. 11.240.000 м. п. ад грам. Шумскага—500.000 м. п.

Рынкавыя цэны у Вільні

27 лістапада 1923 г.

Жыта пуд.	1.000.000
Мука пшоная пуд.	4.000.000
„ жытняя „	1.100.000
„ пшоная 60% пуд.	3.000.000
„ жытняя 70% „	2.000.000
Ячмень „	900.000
Авес „	850.000
Сена „	400.000
Салома „	300.000
Вотрубі „	620.000
Бульба „	200.000
Капуста сьвежая „	130 000
Яйкі дзесятак	250.000
Малако літар	120.000
Масла фунт	700.000
Саланіна „	350.000
Сала „	360.000
Мыла кус.	130.000

Рэдактар-Выдавец М. Шыла.

Друкарня Левін і Сын. Вільня, Нямецкая 22.